

עקרונות האבטחה

**חיילי צבא גרמניה בפטרול של כוח נאט"ו
באפגניסטן, אפריל 2009**

כוח שאינו מקפיד על עקרונות האבטחה משול לכוח
שיוצא למבצע לאחר שפירסם ברבים את הסד"כ שלו,
את יעדיו ואת הנתיבים שבהם ינוע אליהם

יוסי פדן

לשעבר ראש ענף באגף
האבטחה בשב"כ

שוב ושוב מוצא את עצמו צה"ל מופתע בתקריות בגבולות ובשטחי יהודה ושומרון וסופג אבדות. הסיבה המרכזית לכך היא אי-הקפדה על עקרונות האבטחה - בראש ובראשונה שבירת שגרה ומאמץ תמידי לחשוף את מי שאוספים עליו מל"ם (מודיעין לפני מבצע).

מבוא

מהניסיון הרב שצברתי במשך עשרות שנות שירות בצנחנים ובשב"כ אני יודע שהאבטחה במרחב הצבאי בכלל, ובעימות המוגבל בפרט, לוקה בחסר וטעונה שינוי יסודי. לא קשה להוכיח את הטענה הזאת. די אם בוחנים עשרות תקריות ופיגועים - בלבנון, ברצועת עזה וביהודה ושומרון - שהסתיימו בכישלונות צורבים לכוחותינו. הכוונה היא, בין היתר, לתקריות מהסוגים הבאים: תקיפת מוצבים, תקיפת מחסומים (למשל מחסום עין-עריק שבו נהרגו ב־2002 שישה חיילים), תקיפת סיורים (באחת התקיפות האלה ב־2002 נהרגו מח"ט חברון דרור ויינברג ועוד 11 חיילים, שוטרי מג"ב ואנשי כיתת הכוננות של קריית-ארבע), תקיפת עמדות שמירה, תקיפת תצפיות וחטיפות חיילים. ההצבר הזה של הכישלונות מעלה את השאלה כיצד ייתכן שהאויב חוזר ומפתיע - ומנצח - ברבות מההיתקלויות האלה. אילו טעויות אנחנו עושים שבגללן המאזן הוא לרעתנו? לדעתי, ישנן שתי סיבות אפשריות לכישלונות האלה: מפקדים אינם מכירים את עקרונות

אויב שידוע כי פעולה שלו תביא לתגובה קשה מאוד, עלול להירתע מלבצעה, גם אם להערכתו סיכוייו להצליח גבוהים מאוד

האבטחה, או שאינם מיישמים את העקרונות האלה אף שהם מכירים אותם. מבין שתי האפשרויות האלה - כך נראה - השכיחה יותר היא המחסור בידע. הפתרון הוא ללמד את עקרונות האבטחה ולהטמיעם בכל כוחות הביטחון, כולל יחידות המשטרה, ובמיוחד ביחידות המבצעיות.

בעבר העליתי את הנושא הזה כמה פעמים בפני אנשי צבא ואנשי משטרה הן באופן פורמלי והן בפגישות חברים. התשובה שקיבלתי לרוב הייתה: "אתה צודק, אבל..." ולאחר האבל הייתי שומע שלל תירוצים שמונעים כביכול את האפשרות להטמיע את עקרונות האבטחה בגופים גדולים כמו הצבא והמשטרה.

נראה שאכן אין זה פשוט ליישם את עקרונות האבטחה, אך אי-יישומם הוא טעות שעולה לנו בחיי אדם.

הגורמים המשפיעים על החלטת האויב לתקוף

הרתעה פסיבית

אויב עלול לתכנן זמן רב מראש התקפה על מטרה מסוימת שלנו, והוא עלול לתקוף אותה בלי שום תכנון מוקדם מראש, כאשר הוא רואה הזדמנות לפעולה. למשל, אם הוא חולף על פני עמדת תצפית ורואה בה חייל מנמנם, הוא עלול להחליט באופן ספונטני לפעול כדי לנצל

את ההזדמנות הזאת. לעומת זאת, אם הוא ישים לב שהחייל ערני ודרוך, הוא יורתע וימנע מלנקוט פעולה כלשהי.

להרתעה יש חשיבות רבה למניעת התקפות מזדמנות, והיא אף עשויה למנוע התקפות שמתוכננות מראש. עם זאת, אויב שנחוש מאוד לתקוף יעד מסוים לא יבטל את תוכניתו רק משום שהוא שם לב שהשמירה במקום היא קפדנית, אלא ינסה למצוא פתרון כדי להתגבר על השומרים או לעקוף אותם.

הרתעה אקטיבית

אויב שידוע כי פעולה שלו תביא לתגובה קשה מאוד עלול להירתע מלבצעה, גם אם להערכתו סיכוייו להצליח גבוהים מאוד. עם זאת אסור לסמוך רק על הרתעה אקטיבית, שכן האויב עלול להחליט שכדאי לו לשלם את מחיר הגמול הצפוי, ובלבד שהוא יגבה מאיתנו מחיר כבד.

מניעה

הדרך הטובה ביותר לסכל התקפות מתוכננות מראש על יעדים שלנו היא לנקוט אמצעי מניעה, דהיינו לחשוף בעוד מועד את מי שאוספים עלינו מל"ם וכן להונות את האויב ולהטעות אותו - בעיקר באמצעות נקיטת צעדים לשבירת שגרה. אם כוח מגן משנה כל הזמן את דפוסי הפעולה שלו, יתקשה האויב להגיע למסקנות חד-משמעיות בנוגע לגודלו, ללוחות הזמנים שלו, לאמצעים שעומדים לרשותו, לשיטת הפעולה שלו, לכוונותיו וכדומה.

שבירת שגרה מתמדת אומנם משבשת את שגרת היום יום של הכוח המגן, אך השיבוש הזה הוא מחיר פטוט לעומת הרווח שמושג באמצעותה.

שאלות עקרוניות ומטרידות שעלינו לשאול את עצמנו

1. כיצד ייתכן שזה שנים רבות מצליח האויב פעם אחר פעם לראות אותנו, דהיינו לאסוף עלינו מל"ם, ואילו אנחנו לא מצליחים להבחין בו עושה זאת?
2. כיצד ייתכן שזה שנים רבות מצליח האויב פעם אחר פעם להפתיע אותנו

לאחר מכן אנחנו מסיקים מסקנות, ובהתאם לצורך משנים את דרכי הפעולה, משפרים את הנהלים או מרעננים אותם. אולם לאחר זמן מה שוב אנחנו שוקעים ב"תרדמת חורף" - עד לתקרית הבאה או לתקלה הבאה ששוב מעוררות אותנו. המעגל האין-סופי הזה מאפיין את כל הרמות בכוחות הביטחון.

עקרונות האבטחה הנדרשים במרחב הצבאי

כל כוח שפועל במרחב - בוודאי אם מדובר במרחב עוין - חייב להיות ערני כל הזמן לתופעות חשודות. יתר על כן, כל מי שמשתייך לכוחות הביטחון חייב להיות דרוך כל הזמן - גם בהיותו בחופשה. עליו לבחון תמיד את סביבתו בעיניים ביקורתיות ולחפש אחר סימנים מעוררי חשד. בוודאי שהדריכות הזאת נדרשת במקומות רגישים כגון בסיסים, מוצבים, עמדות שמירה ומחסומים. כן היא נדרשת בכל מקום שבו מתקבצים אנשים רבים, למשל איצטדיונים ושווקים.

עקרון הפעולה של איש הביטחון הערני: חנסי"פ

איש ביטחון מקצועי חייב תמיד להתייחס לסביבתו לפי גישת החנסי"פ - ראשי תיבות של חפש, נתח, סווג ופעל.

- ח - חפש: בחן ללא הרף את הסביבה, במיוחד מקומות שאותם היית מנצל, אילו היית האויב.
- נ - נתח: האם מה שראית או ששמעת הוא הגיוני בהתחשב בנסיבות הזמן והמקום?
- ס - סווג: האם האדם או התופעה שראית חשודים?
- פ - פעל: דווח, התרע, פתח באש - הכול בהתאם לנסיבות - כדי לפתור את הבעיה.

הדרך הפשוטה ביותר, היעילה ביותר והזולה ביותר להקשות על האויב להפתיע אותנו היא לחשוף בעוד מועד את מי שאוספים עלינו מל"ם ולשבור שגרה לעיתים קרובות

התנהגות מונעת

הדרך הפשוטה ביותר, היעילה ביותר והזולה ביותר להקשות על האויב להפתיע אותנו היא לחשוף בעוד מועד את מי שאוספים עלינו מל"ם ולשבור שגרה לעיתים קרובות. את השגרה ניתן לשבור באין-ספור דרכים: אפשר לשנות לוחות זמנים (למשל של סיורים), להחליף בתדירות גבוהה את כלי הרכב שבהם אנחנו נעים, את מסלולי התנועה ברכב או ברגל, את הרכב הכוחות, את המראה החיצוני שלהם, את הצידוד שהם נושאים וכדומה. בשבירת שגרה יש מקום רב ליצירתיות ולדמיון - ממש כמו בתכנון מבצעים.

אי-שבירת שגרה כמוה כמתן מידע מדויק לאויב על פעולה שאנחנו מתכננים: מהו גודל הכוח שישתתף בפעולה, מתי היא תצא לפועל, באיזה נתיב ינועו הכוחות, איזה ציוד ייקחו איתם החיילים. שום מפקד לא היה מעלה על דעתו לצאת לפעולה בידועו שלאויב יש פרטים מדויקים על משימתו. באותו האופן יש להתייחס לפעילות שגרתית שהכול בה חוזר על עצמו: היקף הכוחות, הצידוד שהם נושאים, המסלולים שבהם הם נעים ולוחות הזמנים של פעילותם.

עבודה מבצעית נכונה

בערנות ובשבירת שגרה אין די. כדי שכל תקרית תסתיים בניצחון שלנו על כוחותינו להיות בעלי כושר גופני גבוה, מקצועיים ומיומנים. כושר גופני, ידע מקצועי ומיומנות משיגים באמצעות אימונים ותרגולים.

המקצועיות באה לידי ביטוי בראש ובראשונה בעבודה מבצעית נכונה. זו מורכבת מפרטים

ולגבור עלינו בפעולות תקיפה פשוטות יחסית? יש לציין שבכל פעם מצליח האויב להפתיע אותנו באופן שונה: לעיתים במקום הפעולה, לעיתים במועד הפעולה ולעיתים בשיטת הפעולה.

3. האם ייתכן שהאויב חכם יותר ומתוחכם יותר מאיתנו? האם עומדים לרשותו לוחמים טובים יותר ואמצעי לחימה מתקדמים יותר שהודות להם הוא מצליח להפתיע אותנו ולגבור עלינו?

4. מדוע אנחנו משתפרים - משנים, מוסיפים, מייעלים, פועלים נכון יותר וטוב יותר - רק אחרי תקרית או בעקבות חשיפת תקלה?

5. מדוע איננו רואים פרצות ותקלות לפני שהאויב חושף אותן במהלך תקריות?

תשובות אפשריות לשאלות העקרוניות

1. אין ברשותנו הידע הנחוץ כיצד להתנהל נכון ביום-יום: איננו יודעים כיצד לגלות את מי שאוספים עלינו מל"ם, כיצד לשבור שגרה, כיצד לתכנן הונאות ולהוציאן אל הפועל.

2. יש לנו ידע כיצד להתנהל נכון ביום-יום, אך איננו מיישמים אותו כראוי משום שאנחנו מזלזלים באויב ומשום שהמפקדים אינם מקפידים לפקח שפקודיהם אכן פועלים כפי שנדרש מהם.

3. האויב חושב כל הזמן כיצד להערים עלינו ולהתגבר על המכשולים שאנחנו מציבים בפניו, ואילו אנחנו איננו מקדישים לסוגיה הזאת מחשבה רבה. יתר על כן, אנחנו מתקשים לשים את עצמנו בנעלי האויב כדי להעריך אילו פעולות הוא זומם, היכן יתקוף, אילו מטרות יתקוף, מתי יתקוף ומאיזה כיוון הוא יגיע.

4. אנחנו סובלים מעודף ביטחון עצמי ומשגרה מעייפת, פוחדים משינויים ומזלזלים בנהלים.

5. אנחנו פועלים רק בעיתות משבר. לאחר תקיפה מוצלחת של האויב אנחנו בודקים אם הכוח שלנו התנהל נכון, ואם הנהלים שלפיהם פעל עדיין רלוונטיים.

חיילי מילואים באימונים. בערנות ובשכירת שגרה אין די. כדי שכל תקרית תסתיים בניצחון שלנו על כוחותינו להיות בעלי כושר גופני גבוה, מקצועיים ומיומנים

למנות קב"ט בכל פלוגה שיהיה אחראי לנושאי האבטחה. אין צורך בתקן מיוחד לקב"ט, אלא ניתן להטיל את התפקיד הזה על אחד מבעלי התפקידים הקיימים בפלוגה: סגן מפקד הפלוגה, הרב-סמל הפלוגתי, סמל מחלקה וכדומה. הקב"ט יהיה אחראי להקניית של תורת האבטחה לכל הקצינים והחיילים בפלוגה, לקיום תרגילים בתחום האבטחה ולפיקוח על יישום התורה בפלוגה.

סיכום

יישום תורת האבטחה במתכונת שהומלצה לעיל אינו משימה של מה בכך, אלא כרוך בהתגברות על קשיים רבים. עם זאת מדובר במאמץ שראוי לעשותו, שכן הוא ישפר באופן דרסטי את שיעורי ההצלחה של כוחותינו וכפועל יוצא מכך גם יפחית את שיעור האבדות בקרבם.

תמיד קל יותר ופשוט יותר להתנות יישום רפורמות בתוספת כוח אדם ואמצעים, אבל החוכמה היא להנהיג אותן בעזרת האמצעים הקיימים. זה אפשרי, והגמול על כך גדול מאוד.

רבים, כגון: יישום קפדני של עקרונות ההתנהגות המונעת, שמירה על סודיות ועל מידור, לימוד מדוקדק של שטח הפעולה, הקמת מערך קשר יעיל ואמין, הקפדה על משמעת עצמית, פתרון בעיות באמצעות יצירתיות ודמיון, נקיטת יוזמה, הגברת המוטיבציה בקרב הלוחמים, הקפדה על שעות המנוחה שקובעות הפקודות, על הספקת מזון ושתייה ללוחמים, על הופעה ראויה ועל היטמעות בשטח.

דוגמה להתנהלות מקצועית: כשלוחמים מקימים עמדה או מאיישים עמדה קיימת הם מביאים בחשבון - בין היתר - את השיקולים הבאים: איזה שדה ראייה ואיזה שדה אש נשקף ממנה? עד כמה היא מוסווית? עד כמה מוגן העורף שלה? האם יש ממנה קשר עין אל עמדות אחרות או אל חיילים אחרים? האם היא נותנת מחסה גם כאשר עומדים בה? האם יש בקרבתה מקור אור שעלול להקל על איתורה בלילה? האם העמדה שולטת על סביבתה או נשלטת? האם היא מצוידת כראוי? האם נוח לצאת ממנה כדי להילחם באויב או כדי לתגבר עמדות סמוכות? האם השהות בה נוחה?

הפסקה שלעיל עסקה בכללי "עשה" בעת הקמת עמדה או בעת אישור של עמדה קיימת. אולם התנהגות מקצועית בעמדה מחייבת גם הקפדה על כללי "אל תעשה", ובהם: בהיותך בתפקיד אל תקרא, אל תכתוב, אל תאזין למוזיקה ואל תצפה בטלוויזיה.

התנהלות מקצועית כוללת, כמובן, ידע מעמיק בתפעול הנשק האישי בכל מצבי הירי. נוסף על כך חייב החייל לדעת כיצד להתגבר על תקלות ירי, כיצד לירות לאחר מאמץ פיזי כך שההתנשפות לא תפריע לירי המדויק. כן עליו להקפיד על החלפת תחמושת יזומה ברגע של הפוגה (דהיינו גם כשהמחסנית עדיין לא התרוקנה לגמרי, וזאת כדי למנוע מצב שהתחמושת תאזל ברגע קריטי). על החייל המקצועי גם להכיר את הוראות הפתיחה באש ואת נוהלי הלחימה בגזרתו.

כיצד מבטיחים את יישומם של עקרונות האבטחה?

כדי שהמפקדים והחיילים יישמו את עקרונות האבטחה יש לנקוט את האמצעים הבאים:

- ללמד את נושא האבטחה בכל קורסי ההכשרה בצה"ל החל בטריונות, עבור דרך קורס מ"כים וקורס קצינים וכלה בקורס מ"פים.
- להקפיד על הדרכות רענון תקופתיות בתחום האבטחה.